

VIVA ALTRA

Suso de Toro

IDEA D'ESPANYA

bromera **actual**

TOT HO DESFÀ

Que equivocats que estàvem amb la idea que el franquisme era una cosa acabada, el seu pes ens esclafa. Franco va tallar quaranta anys amb crueltat de jardiner de bonsais, una societat amputada, modelada, encunyada. Va deixar al seu darrere un país ideològicament, psicològicament i sociològicament franquista. En certa manera, va ser certa la seva maledicció: «tot lligat i ben lligat».

Va ser així per a la major part de la societat, i molt més per a les famílies i grups dominants del franquisme. Vam creure que evolucionarien, que la pràctica del joc polític institucional modificaria de manera mecànica la seva ideologia, la seva cultura política. I no.

I també vam creure que un dels èxits de la tan lloada transició política era que l'extrema dreta franquista havia desaparegut. I tampoc.

Com es podia volatilitzar màgicament la ideologia i cultura política, la substància del franquisme, que havia educat generacions de dirigents polítics, econòmics, intel·lectuals, catòlics, militars, de la societat espanyola? Que va passar de pares a fills i néts sense autocrítica, i allà els tenim. Vam voler creure en miracles històrics. Tan cansats i amb tantes ganes de llençar la tovallola, tan poques les forces de l'antifranquisme.

El que va passar va ser que la dreta que va intentar crear una nova cultura política a la UCD va ser atreta del centre cap a l'extrem per la força centrípeta de la dreta postfranquista d'AP. I encara aquesta AP, que ben a contracor havia signat la Constitució, va ser substituïda després per un PP en el qual van prendre el poder els joves universitaris dels piquets d'extrema dreta, Defensa Universitaria. Una generació que, a diferència dels seus antecessors, no havia signat la Constitució, és a dir, la pau. El que va passar finalment va ser que la vella ideologia de l'extrema dreta, encarnada en una generació jove i astuta, es va apoderar de les noves estructures polítiques de la dreta. Avui, la dreta a Espanya està ocupada i dirigida per dirigents polítics d'extrema dreta, veritables radicals. I aquí els tenim.

Aquesta legislatura ansiosa va ser un intent de modelar de nou l'estat com un instrument dòcil d'un cabdillisme sense limitacions ni contrapoders; *sense complexos*. Des de Franco, ningú no ha humiliat tant el poder judicial, el mateix Exèrcit i ja no diguem l'oposició i el parlament. Ja no parlo de la ciutadania i les nacionalitats. També va ser l'intent de tancar novament la societat espanyola dins la ideologia franquista: una idea nacionalista d'una Espanya ètnica, castellanitzada i una societat atemorida, un ramat que segueix el seu guia. Hem de reconèixer que ha aconseguit part d'aquests objectius.

Però tot s'acaba, tot. Ja és evident no el declivi sinó la caiguda en picat del neocabdillisme d'Aznar, el qual, com el seu mentor i model, va fer de l'astúcia, la por i

el menyspreu cap a l'adversari els seus instruments de govern, i ha trencat tots els atuells que tenia a l'abast. I ell que volia recrear una Espanya una i gran, ha transformat el mapa en un horitzó de runa i trinxeres, ha fet perdre el crèdit a Europa i ens ha empenyorat el futur amb unes inversions al llunyà Iraq que no podem pagar. Està aconseguint que la mateixa idea d'Espanya sigui un camí abandonat. I la seva fúria cega posa en qüestió la mateixa estructura i el caràcter de l'estat. Ha aconseguit que tornés a sonar l'himne de Riego. Un home cataclísmic.

En aquest episodi final, no hi mancaran els juraments i el soroll, però no hi haurà la grandesa d'un Macbeth.

AQUEST NACIONALISME

Igual que cada tribu transmet als seus membres el relat tribal, la memòria de la comunitat des dels seus orígens mítics, des del començament dels temps, també en el nostre temps, en la nostra civilització, tota comunitat autocentrada acaba creant un discurs nacional. Aquest discurs, aquest nacionalisme, és l'argumentació del fet que la comunitat existeixi i és la seva manera de situar-se en el món i de relacionar-se amb els altres individus i comunitats. Jo diria, doncs, que el nacionalisme, els nacionalismes, són tots lògics, o tots tenen el seu sentit, encara que tots ells, tots, tenen a dins una part de racionalitat mítica i una altra de racionalitat lògica. I de persones, com de totes les coses de la vida, n'hi ha de tota mena, n'hi ha de més o menys odioses i n'hi ha de més o menys benignes i amables.

Els que hem nascut a dins de les fronteres de l'Estat espanyol hem conegut, i coneixem, una idea nacional, Espanya, i un nacionalisme particular, aquest nacionalisme espanyol. Al seu torn, aquest nacionalisme espanyol ha conviscut amb altres nacionalismes contemporanis des del mateix segle XIX en què neix i que, enfront d'ell, argumenten altres comunitats nacionals dins el territori espanyol. Molts dels que avui som aquí també hem viscut sota un règim que els seus fundadors, els militars

revoltats contra la República, van batejar com a *nacionalista*, i no som qui per discutir amb *els nacionals* el caràcter de règim que es va confondre amb l'Estat i la nació. El franquisme, el règim nacionalista espanyol, va ser la realització d'una perversa utopia històrica. Anomenar *dictadura* al que es va viure sota Franco, o fins i tot *franquisme*, és molt inexacte, amaga la veritable condició d'utopia nacionalista.

Franco va fer realitat el somni dels nacionalistes espanyols, va ser el cirurgià de ferro de Costa i de tots els admiradors del Reich prussià i dels falangistes després, va ser l'home providencial que va tallar el vol a les temudes masses d'Ortega. El règim nacionalista de cultura nacionalcatòlica primer va estigmatitzar la meitat de la població, com a bèsties nocives, i li va negar el seu caràcter nacional, antiespanyols, i després va eliminar mitjançant un genocidi una part d'aquesta població, en va exiliar una altra, va prohibir i perseguir el pensament, i al llarg de quaranta anys va modelar amb gran cura, amb l'ajut del seminari i la caserna, el *jo* dels espanyols, la cultura i la memòria de les famílies. Aquell règim que va crear una societat inculta, grollera, amb consciència de ramat, insegura, amant dels governants autoritaris i fatxendes, va ser un èxit històric només comparable a la Itàlia creada per Mussolini. I només d'aquesta manera s'entenen governants com Berlusconi o Aznar, que arriben al poder mitjançant el vot.

Franco va fer realitat el que havien imaginat abans generacions d'intel·lectuals amb ansietat nacional, que se

sentien sense sòl nacional i van procedir a crear-lo mitjançant la imaginació; el nacionalisme espanyol demostra el poder que pot tenir la literatura per a certes coses. No podria resumir, menys aquí, la línia que construeix l'argument històric espanyol. Realment comença a la cort d'Alfons X, rei galleg però que pretenia de reforçar el poder de la seva corona i la seva cort, que ja s'ha anat traslladant des del nord-oest originari, enfront de la noblesa de la qual procedeix. L'inici d'aquest argument és a les cròniques que ordeix amb invenció Ximénez de Rada, un convers. Com convers és també Nebrija, que teoritza posteriorment l'estat nació a través de la unió de la llengua i l'espasa. I és que els conversos, els que han perdut la seva pàtria, en busquen urgentment una altra, i per a ells, que han perdut les arrels, la pàtria és la imaginació i el somni de la raó, és a dir, la nació i l'estat. La pàtria és un refugi del jo davant la intempèrie del món; la pàtria és màtria, és uterina. I, com gairebé sempre, els que inventen les gramàtiques són els que inventen les nacions. Així, Nebrija, el que teoritza la unió de l'espasa i la llengua castellana, és el veritable pare de l'actual nació espanyola. Perquè el projecte del regne d'Isabel té un dels seus fonaments en la llengua castellana com a base i instrument de conformació i conquesta. Per a ella, igual que per a Ximénez de Rada o Nebrija, la llengua és ideologia d'estat. Després d'haver usurpat el tron a la legítima hereva, dona Joana, que tenia el suport de la noblesa d'arrel galaicoportuguesa, s'afirma sobre la llengua de la facció que li va donar suport, la dels nobles creats

durant la conquesta de la Meseta. En aquest moment es va dirimir definitivament una cosa que s'acostuma a obviar: una batalla lingüística entre el romanç hispànic occidental, galaicoportuguès, i l'hispànic central, castellà. Allà el galaicoportuguès va perdre les opcions de ser la llengua de la corona cristiana amb seu a Toledo i es va quedar a la cort portuguesa. La conseqüència lingüística d'aquest plet és el mapa de la colonització americana, pensem en la potència que és el Brasil.

Després de monarquies europees, habsburgs i borbons, apareixen als segles XVIII i XIX els individus que volen ser ciutadans. I comença un nou cicle d'elaboració literària nacional. De primer a Cadis, ciutadans de la *nació espanyola*, una nació que s'estenia aleshores per la Península, Àfrica, les Filipines i gairebé tot Amèrica, recreen la noció de ciutadà. Aquesta noció de ciutadania viatjarà a les colònies americanes i, paradoxalment, donarà lloc a revolucions anticolonials, al naixement de nacions americanes contra Espanya. I amb la pèrdua de Cuba, quan la nació només pot ser peninsular i si de cas africana, hi ha intel·lectuals que comencen a imaginar un argument que justifiqui la seva Espanya amb centre a la Meseta, i tornen a buscar materials històrics o folklòrics castellans, el regne visigot, el Cid, el comte Fernán González, Isabel la Catòlica i en general el folklore literari castellanista que hem patit i que encara no se n'ha anat (vegin García de Cortázar i els seus No-Do històrics). De Menéndez y Pelayo a Menéndez Pidal, Ortega y Gasset, Unamuno, Azorín...